

Veiligheidsomgeving 2021-2030

David Crikemans (*UAntwerpen & KU Leuven*)

Cind Du Bois (*KMS*)

Joseph Henrotin (*CAPRI & ISC*)

Colonel Eric Kalajzic (*IRSD*)

Alexander Mattelaer (*VUB & Institut Egmont*)

Delphine Resteigne (*ERM & UMons*)

Tanguy Struye de Swielande (*UCLouvain*)

Dorothee Vandamme (*UMons & UCLouvain*)

Caroline Zickgraf (Ed.) (*ULiège*)

Inhoudstafel

Samenvatting	1
1. Globale structurele krachten	2
2. Een steeds meer betwiste veiligheidsruimte	7
3. Concurrentie tussen grote mogendheden en het vooruitzicht van een oorlog	12
4. Onstabiele regionale omgeving	14
Conclusie	21

Samenvatting

Sinds de strategische visie van 2016 is het veiligheidsklimaat gestaag verslechterd, zowel op systemisch als op regionaal niveau, hetgeen de volatiliteit van de hedendaagse strategische context bevestigt. Dit vereist dat verder wordt gekeken dan afzonderlijke en eenmalige gebeurtenissen om tendensen op middellange termijn vast te stellen, te begrijpen en te analyseren.

Een veilig België betekent de afwezigheid van oorlog of gewelddadige conflicten, of van enige andere bedreiging van het bestaan zelf van België en van zijn vitale en strategische belangen. In tegenstelling tot wat vaak wordt beweerd, zijn dit soort bedreigingen niet uit onze veiligheidsomgeving verdwenen. Het systeem van defensiebondgenootschappen en de steeds conflictueuzer wordende betrekkingen tussen de grootmachten in de hedendaagse wereldpolitiek maken politiek-militaire veiligheid niet alleen relevant, maar werkelijk van vitaal belang om in aanmerking te nemen. De dreiging van een oorlog tussen staten, ook op wereldschaal, is reëel en is het resultaat van een veelheid van onderling samenhangende factoren.

Toch is dit begrip van veiligheid, hoewel fundamenteel, te beperkt om volledig te begrijpen en te vatten wat veiligheid werkelijk is of welke vormen bedreigingen van de veiligheid kunnen aannemen. De structurele krachten die onze internationale omgeving vorm geven, stellen onze veiligheid voor uitdagingen in tal van verschillende vormen en van verschillende omvang. Onze veiligheid als land hangt onder meer samen met een stabiele en welvarende economie, stabiele en goed functionerende politieke instellingen, een hechte en verenigde samenleving en een stabiel en onbedreigd milieu. Met de aanzienlijke afname van het aantal conflicten tussen staten sinds de jaren negentig en de toename van niet-traditionele bedreigingen van de veiligheid, is onze aandacht geleidelijk aan verruimd tot andere soorten veiligheidskwesties. Deze zijn vaak transnationaal van aard en worden gedefinieerd in politieke of sociaaleconomische termen. Sommige gebeurtenissen of verschijnselen veroorzaken politieke of sociale instabiliteit en worden daardoor bedreigingen voor de veiligheid (klimaatverandering, schaarste van middelen) en treffen de bevolking op individueel en maatschappelijk niveau. In feite zijn wij afgestapt van een sectorale of beperkte opvatting van veiligheid en erkennen wij nu dat veiligheid sectoroverschrijdend is, in die zin dat een bedreiging van één sector zich kan uitbreiden naar andere sectoren; veiligheid kan niet op één enkel niveau worden geïsoleerd.

Dit tweeledige perspectief op veiligheid, waarbij traditionele en niet-traditionele kwesties onze veiligheidsomgeving vormen, zal de sleutel zijn tot de beveiliging van België in het komende decennium en tot de voorbereiding op zowel bekende als onbekende dreigingen. Door deze vraagstukken aan te pakken, willen wij een niveau van paraatheid bereiken dat in verhouding staat tot de talrijke dreigingen waarmee de Belgische Staat en zijn burgers worden geconfronteerd. Wij kunnen ook trachten individuen of sociale groepen te beschermen tegen schade en te beschermen wat wij als Belgen waarderen en essentieel achten, of het nu gaat om materiële zaken (zoals onze economie of onze energie-infrastructuur) of immateriële zaken (zoals onze manier van leven of ons politiek recht op zelfbeschikking).

In deze omgeving blijven de Staat en zijn defensieapparaat de ultieme verschaffer en borg van veiligheid. Zowel in de EU- als in de NAVO-verdragen wordt de nadruk gelegd op het idee dat *zelfhulp* en *wederzijdse bijstand* hand in hand gaan. Aangezien het leveren van externe veiligheid de kerntaak is van de strijdkrachten, en de strategische visie van België Defensie wordt bepaald door en gevormd naar aanleiding van de veiligheidsomgeving van het land, is het van essentieel belang een alomvattend, nauwkeurig en exact inzicht te hebben in wat onze context is.

Daartoe geven wij een overzicht van (1) de mondiale structurele krachten, (2) de actieve betwisting van de veiligheidsruimte, (3) het risico van een oorlog tussen grote mogendheden en (4) verschillende onstabiele regionale omgevingen. In de conclusie belichten we de verschillende prioriteiten die relevant zijn voor de Belgische Defensie, met name de noodzaak om voorbereid te zijn op conflicten met hoge intensiteit, de dreiging van maatschappelijke polarisatie en de impact van ontwrichtende technologieën.

1. Globale structurele krachten

Sectoroverschrijdende tendensen structureren het mondiale veiligheidsklimaat. Deze tendensen geven vorm aan onze strategische context door bestaande onzekerheden te verergeren en te intensiveren of door nieuwe onzekerheden te creëren. De COVID-19-pandemie heeft het ontwrichtende karakter van deze structurele krachten en hun impact op de Belgische veiligheidssituatie geïllustreerd. Zij kunnen alleen worden aangepakt door collectieve actie en samenwerking met onze partners en bondgenoten, hetgeen van België bewustzijn, betrokkenheid, investeringen en betrouwbaarheid in ons veiligheidslandschap vereist.

Deze structurele krachten - milieutrends en klimaatverandering, demografie en migratie, economische stabiliteit en welvaart, hulpbronnen en energie, en ontwrichtende technologieën - zullen de komende decennia de basis vormen van onze veiligheidssituatie. Meer nog dan hun individuele evolutie zal de *kruising* van deze krachten een diepgaande invloed hebben op onze veiligheidsomgeving. Het is daarom van vitaal belang dat wij de volle omvang van deze wisselwerkingen begrijpen en ons erop voorbereiden. De **ontwikkeling van ontwrichtende technologieën** geeft alle aspecten van ons dagelijks leven een nieuwe vorm, doet onze behoeften aan hulpbronnen en energie toenemen en ondersteunt en versnelt alle andere trends. Onze **economische ontwikkeling en welvaart** zijn afhankelijk van onze directe omgeving en ons vermogen om in een stabiele en voorspelbare context te opereren. **Klimaatverandering en de achteruitgang van ons milieu** tasten echter de menselijke veiligheid aan en verscherpen bestaande conflicten, waardoor schokken in het internationale systeem worden uitgelokt en interne en internationale **migratie** in de hand wordt gewerkt. Intussen vergt de **groeïende wereldbevolking** op haar beurt steeds meer **hulpbronnen en energie**, heeft ze een negatief effect op de klimaatverandering en versnelt ze de klimaatcrisis. Het **risico van besmettelijke ziekten** en hun wereldwijde verspreiding wordt door deze twee krachten versneld, maar zal door de technologische ontwikkelingen worden afgezwakt. Tegelijkertijd kan het veiligstellen van onze groeiende behoefte aan hulpbronnen en energie en het feit dat wij het tempo van de technologische ontwikkeling opvoeren, leiden tot aantasting van het milieu, waardoor de klimaatcrisis nog ernstiger wordt. De toegang tot hulpbronnen, energie en technologieën is echter van fundamenteel belang voor onze economische ontwikkeling en welvaart.

Milieukrachten en klimaatverandering

De klimaatcrisis vormt een structureel, zelfs existentieel gevaar en holt de menselijke veiligheid uit. De aantasting van het milieu vormt een bedreiging voor de bestaansmiddelen en de levenswijze van bevolkingsgroepen overal ter wereld, ook in Europa. Als multiplicator van dreigingen verergert de klimaatverandering bestaande kwetsbaarheden, waaronder politieke instabiliteit, en kan zij de veiligheidsomgeving en de belangen van België in binnen- en buitenland ongunstig beïnvloeden. Klimaatverandering zal nationale en internationale verdelingsconflicten uitlokken en problemen die nu al moeilijk te beheersen zijn, zoals het falen van staten, de erosie van de sociale orde en toenemend geweld, nog verergeren. In België omvatten de gevolgen van de klimaatverandering (met variërende graad van zekerheid) onder meer hittegolven, de verstoring van ecosystemen, het mogelijke verlies van bossen, toegenomen neerslag, stijging van het zeeniveau, kusterosie en overstromingen. De gevolgen van dergelijke veranderingen reiken veel verder dan het fysieke milieu; zij strekken zich uit over het Belgische economische, politieke, sociale en veiligheidslandschap. Een toenemend aantal rampen in België bijvoorbeeld zal een rampenbestrijdingsplanning vereisen die de ondersteuning van de strijdkrachten kan meebrengen. In een sterk geglobaliseerde wereld kunnen de effecten van de klimaatverandering grensoverschrijdende en zelfs continentoverschrijdende domino-effecten hebben. België is dus niet alleen blootgesteld aan de regionale gevolgen van een veranderend klimaat, maar ook aan de gevolgen in aangrenzende regio's en in regio's waar België strategische of operationele belangen heeft. De gevolgen van de klimaatverandering buiten Europa en de reacties op die gevolgen kunnen doorwerken tot in België en een wisselwerking aangaan met belangrijke bestaande en toekomstige uitdagingen waarmee de Belgische samenleving wordt geconfronteerd, zoals energiezekerheid, sociaalpolitieke spanningen, polarisatie, toenemende ongelijkheid,

conflicten en veranderende veiligheidsdreigingen. Indien er geen rekening mee wordt gehouden en er geen voorbereidingen voor worden getroffen, kunnen deze gevolgen doorwerken in de veiligheidsbetrekkingen, de internationale handel, de financiële markten, de internationale hulpverlening en militaire operaties, alsook in migratie.

Expeditionaire operaties in klimaatgevoelige gebieden kunnen rechtstreeks worden beïnvloed door de gevolgen van klimaatverandering (bv. voor uitrusting en technologieën), en door de indirecte gevolgen van klimaatverandering voor plaatselijke, nationale en regionale veiligheidsdreigingen (bv. grensgeschillen, spanningen over energievoorziening, kwetsbaarheid en radicalisering). Deze effecten destabiliseren verder kwetsbare en overbelaste bestuursstructuren die worstelen met conflicten, armoede, voedselonzeekerheid, watertekorten en onderontwikkeling. De gevolgen van de klimaatverandering vormen ook een rekruteringsinstrument voor jihadistische groeperingen, waar klimaatschommelingen, armoede en onveiligheid plattelandsgebieden rijp maken voor uitbuiting. Klimaatverandering leidt bovendien tot concurrentie om hulpbronnen tussen bevolkingsgroepen die afhankelijk zijn van natuurlijke hulpbronnen en etnische groepen, een veiligheidsprobleem dat veel verder reikt dan de Sahel. Droogte en woestijnvorming dwingen veehouders bijvoorbeeld hun routes te wijzigen op zoek naar weidegrond en toegang tot water, hetgeen kan leiden tot wrijving met de gastgemeenschappen over schaarse natuurlijke hulpbronnen en uiteindelijk tot geweld.

Door de steeds toenemende gevolgen van de mondialisering van de handel, de menselijke mobiliteit, de ontbossing, de extensieve landbouw, de klimaatverandering, de verstedelijking, de bevolkingsdichtheid in een beperkte ruimte en de migratie, zullen het aantal, de frequentie en de diversiteit van pandemieën en infectieziekten blijven toenemen. België is, net als de rest van de wereld, kwetsbaar en relatief onvoorbereid op deze natuurlijke biologische bedreigingen. De gevolgen voor ons dagelijks leven, onze samenlevingen, onze volksgezondheid, ons welzijn, onze economische activiteiten, onze menselijke veiligheid en zelfs onze nationale veiligheid zijn aanzienlijk, zelfs met de vooruitgang van het onderzoek en de biotechnologie. In het deskundigenverslag van het Intergouvernementeel Wetenschaps- en Beleidsplatform inzake biodiversiteit en ecosysteemdiensten ('Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services', IPBES), dat op 29 oktober 2020 is uitgebracht, wordt erop gewezen dat de huidige COVID-19-crisis, die haar oorsprong vindt in door dieren overgedragen ziekteverwekkers, en eerdere wereldwijde gezondheidspandemieën één ding gemeen hebben: het ontstaan ervan is volledig te wijten aan menselijke activiteiten. Veranderingen in het landgebruik, de uitbreiding en intensivering van de landbouw en de handel in en consumptie van in het wild levende dieren verstoren de ecosystemen, bevorderen de nabijheid tussen mensen en in het wild levende dieren, vee en mensen en dus ook met de ziekteverwekkers die zij bij zich dragen. Het rapport waarschuwt dat toekomstige pandemieën vaker zullen voorkomen, zich sneller zullen verspreiden, meer schade aan de wereldeconomie zullen toebrengen en meer mensen zullen doden dan COVID-19, tenzij de algemene aanpak van de bestrijding van infectieziekten verandert van reactie naar preventie.

Hulpbronnen en energie

Onze economische welvaart is sterk afhankelijk van de toegang tot hulpbronnen. De klimaatverandering en de energietransitie naar hernieuwbare energie brengen veiligheidsrisico's met zich mee die moeten worden aangepakt om onze economische en handelsstabiliteit te waarborgen. In het huidige landschap is er een gebrek aan opslagcapaciteit voor hernieuwbare energie. Ondertussen doen landen toezeggingen om hun CO₂-uitstoot te verminderen. Als gevolg daarvan zijn veel regeringen bezig hun energiemix te wijzigen. In het komende decennium zal het relatieve belang van conventionele olie afnemen, wat crises zal veroorzaken in de bedrijfsmodellen van traditionele olieproducenten zoals landen in het Midden-Oosten, hetgeen maatschappelijke instabiliteit tot gevolg zal hebben. Aardgas zal in relatief belang toenemen als 'overbruggingsbrandstof' naar een toekomst met duurzame energie. In Europa heeft het energiebeleid sommige landen afhankelijker gemaakt van Rusland (bv. Duitsland). Energiediversificatie, een kernbevoegdheid van de federale regering, blijft essentieel voor de geo-economische en geostrategische

positie van België. Een bijkomende bron van alternatieve aardgasvoorraden wordt momenteel in het oostelijk Middellandse Zeegebied in kaart gebracht, wat in het vooruitzicht van 2030 zal leiden tot crisissen tussen (extra-)regionale mogendheden over aardgas, waarbij landen als Turkije, Griekenland, Cyprus, Israël, Rusland, de VS, Frankrijk, Italië en Iran betrokken zullen zijn. De elektrificatie van het vervoer in de EU zal de afhankelijkheid van Europa tegen de horizon van 2030 en daarna veranderen. Er zouden zich schaarste- en leveringsproblemen kunnen voordoen met betrekking tot belangrijke hulpbronnen zoals nikkel, kobalt, koper, zilver, scandium, lithium en zeldzame aardmetalen. De vierde (technologische) industriële revolutie creëert nieuwe afhankelijkheden van energiebronnen (hernieuwbare energiebronnen, batterijen, ...) alsmede van de grondstoffen die aan de productie ervan ten grondslag liggen. Of het nu gaat om zeldzame aardmetalen of andere mineralen (lithium, kobalt, coltan, bijvoorbeeld), maar ook om olie, kolen, gas of hernieuwbare energiebronnen, de toegenomen wereldwijde concurrentie zal destabiliserende effecten hebben in delen van Afrika, Centraal-Azië, het Midden-Oosten en Latijns-Amerika. Exploratie, en binnenkort exploitatie onder water (diepzeeboringen) en exploitatie van de kosmische ruimte, zullen centraal komen te staan in de economische en politieke concurrentie met militaire middelen. Tegen 2030 zijn spanningen en oorlogen om hulpbronnen te verwachten. De toekomst van hernieuwbare energie brengt ook het gevaar met zich mee dat België afhankelijk wordt van buitenlandse technologieën - en van technologieën uit China in het bijzonder. Economische veiligheid en defensie zullen nog meer in elkaar overvloeien naarmate 2030 dichterbij komt en de fundamentele verandering van onze energiemix en de geostrategische gevolgen daarvan duidelijker worden.

Demografie en migratie

Menselijke ontwikkeling en demografische tendensen zullen onze veiligheidsomgeving vorm geven. Groeiende armoede, ontevredenheid over de sociaaleconomische ontwikkeling, snelle verstedelijking, vergrijzing van de bevolking in de ontwikkelde landen, sterk groeiende jeugdcohorten in de ontwikkelingslanden die niet over de infrastructuur of de arbeidsmarkt beschikken om hen op te nemen, en groeiende sociaaleconomische ongelijkheid zullen instabiliteit veroorzaken en leiden tot onveiligheid, spanningen en migratiebewegingen. Het onvermogen van de EU om een doeltreffend migratiebeheersingsbeleid¹ uit te stippelen en te implementeren, de nieuwe of toenemende kwetsbaarheid van staten in het komende decennium, het onvermogen om de sociale cohesie te verbeteren en in stand te houden, en het gebruik van migratie als discursief instrument voor polarisatie, behoren tot de belangrijkste bedreigingen die door demografische krachten worden veroorzaakt. De relatie tussen migratie en veiligheid is complex en indirect; er kunnen echter twee belangrijke dimensies worden onderscheiden: de veiligheid in de regio van herkomst, omdat die migratie en ontheemding in de hand werkt, en veiligheidskwesaties in de bestemmingen, die worden aangewakkerd door feitelijke of vermeende "bedreigingen". In het eerste geval zal onstabiliteit buiten de grenzen van België een bedreiging vormen voor vitale belangen doordat het risico van een conflict toeneemt. Conflicten kunnen dan de juiste voorwaarden scheppen voor terroristische groeperingen, georganiseerde misdaad en massamigratie. Hoewel massamigratie² dan vaak zal uitmonden in interne of grensoverschrijdende bewegingen, kunnen deze stromen, wanneer hele regio's worden geconfronteerd met meervoudige en cumulatieve bedreigingen, waaronder conflicten, zwakke mogelijkheden voor jongeren om in hun levensonderhoud te voorzien, armoede, de gevolgen van de klimaatverandering en een onbeheerde bevolkingsgroei, het Belgische grondgebied bereiken, met name bij gebrek aan een gecoördineerd EU-migratiebeheer en grenscontrole.

¹ België staat niet onder dezelfde migratiedruk als landen in de periferie van de EU (Italië, Griekenland, Spanje), maar het Protocol inzake vrij verkeer van de Schengenzone betekent dat België nog steeds te maken kan krijgen met illegale migratie naar de zuidelijke kusten van Europa (ook al is de meeste illegale migratie het gevolg van het te lang overschrijden van een visum en niet van illegale binnenkomst).

² Inclusief gemengde stromen van meer gedwongen (vluchtelingen) en meer vrijwillige bewegingen (migranten)

Ondanks een daling van het aantal migranten dat het Middellandse Zeegebied binnenkomt, zijn er weinig aanwijzingen dat deze migratiestromen als doorgeefluik voor terroristen en extremisten fungeren; toch vormt het gebruik van migratie als instrument voor polarisatie in België een eigen bedreiging voor de veiligheid. De perceptie dat migranten uit bepaalde regio's zoals Syrië, Afghanistan, Libië of de Sahel een bedreiging voor de veiligheid vormen, kan binnenlandse politieke spanningen veroorzaken en xenofob discours aanwakkeren. Deze hebben op hun beurt een tweeledig effect: ten eerste neemt de steun voor populistisch-nationalistische bewegingen toe, wat bijdraagt tot de sociale fragmentatie en de verzwakking van onze democratie. Ten tweede dragen zij bij tot gecoördineerde of geïsoleerde anti-immigrantenaanvallen, zoals die in Christchurch, Nieuw-Zeeland. De echte bedreiging voor de Belgische vitale belangen ligt dan ook niet in de migratie zelf, maar in de polarisatie rond migratie, die de sociale cohesie bedreigt en extremistisch discours aanwakkert. Vreemdelingenhaat, discriminatie en aanvallen op immigranten kunnen echter door externe extremistische groeperingen worden gebruikt als rekruteringsinstrumenten onder Belgische burgers met een migrantenachtergrond, om hun internationale netwerken uit te breiden en terroristische cellen op binnenlandse bodem te creëren.

Economische stabiliteit en welvaart

Het veiligstellen van ons economisch systeem en het garanderen van welvaart voor de Belgische bevolking is een kerntaak van de Staat. Structurele krachten hebben zowel een direct als een indirect effect op onze economische stabiliteit en verstoren de continuïteit van de werkgelegenheid. Onze economische stabiliteit en welvaart worden rechtstreeks beïnvloed door en zijn kwetsbaar voor structurele krachten. De COVID-19-crisis heeft de economieën wereldwijd verzwakt; de dalende trend van de economische groei is goed gedocumenteerd door het IMF, de OESO en de EU³. Verwacht wordt dat het BBP van België zich tegen 2022/2023⁴ zal herstellen, terwijl dat in andere landen veel sneller zal gaan. Gemeten in USD tegen constante prijzen en koopkrachtpariteiten ('Purchasing Power Parities', PPP's) van 2010 haalt China de VS nu al in als grootste economie ter wereld en India zal de VS naar verwachting in 2036 voorbijstreven⁵. Naarmate deze Aziatische landen de westerse groei in absolute termen overtreffen, zullen zij ook een groter aandeel in de wereldeconomie verwerven. De komende jaren zullen dan ook worden gekenmerkt door een verschuiving van de economische macht naar Azië, met grote gevolgen voor het politieke en militaire machtsevenwicht. Deze verschuiving moet door België met de nodige voorzichtigheid worden benaderd, met name wat de directe buitenlandse investeringen betreft. Het behoud van openheid en de bescherming van onze kritieke activa en strategische sectoren is alleen mogelijk door inkomende FDI te screenen. Daarnaast verkrijgen buitenlandse landen kennis en technologie langs andere wegen, bv. door samenwerkingsverbanden op onderzoeksgebied. Landen als Rusland en China gebruiken illegale middelen, onder meer economische spionage. Aangezien technologie een belangrijke motor is voor economische groei, zal de bescherming van het wetenschappelijk potentieel een steeds fundamentele rol gaan spelen.

De stijgende overheidsschuld, nog versterkt door de economische herstelpakketten van COVID-19, zal een last vormen voor onze toekomstige generaties en kan hen blootstellen aan stijgende rentetarieven die de economische groei op langere termijn kunnen belemmeren. De protectionistische en nationalistische toename van het economisch beleid in de wereld dreigt de stromen van goederen, diensten, kapitaal en mensen te belemmeren. De open en geglobaliseerde economische en handelsarchitectuur van België maakt het land kwetsbaar voor dit beleid. Bovendien zullen, gezien de structuur van onze exportgerichte economie, de Sea Lines of Communications (SLOC's) van cruciaal belang blijven voor de wereldhandel, aangezien 80 tot

³ OECD (2021), *Strengthening the recovery: the need for speed*, OECD Economic Outlook, Interim Report, maart 2021; IMF (2021), *World Economic Outlook: Policy support and vaccines expected to lift activity*, januari 2021; EC (2020), *European Economic Forecast: herfst 2020*, Institutional paper 136, november 2020.

⁴ NBB(2020), Economische projecties voor België – najaar 2020, *Economisch Tijdschrift*, 19 pp.

⁵ OECD (2021), Real GDP long-term forecast (indicator). doi: 10.1787/d927bc18-en (geraadpleegd op 09 maart 2021). In 2020 hadden deze landen een BBP van USD 10.074 (India), USD 18.587 (VS) en USD 24.896 (China) biljoen.

90% van de wereldhandel over zee zal blijven gaan. Het incident met het containerschip *Ever Given* (Evergreen) in maart 2021 dat in het Suezkanaal aan de grond liep en het scheepvaartverkeer blokkeerde, herinnert ons er op nuttige wijze aan dat onze economieën afhankelijk zijn van de zee. Afgezien van dit soort ongevallen moet rekening worden gehouden met de mogelijkheid van dergelijke opzettelijke verstoringen in de toekomst, met name in nauwe strategische doorgangen voor de wereldeconomie zoals het Panamakanaal, de Straat van Hormuz of delen van de Straat van Malakka. Technologische ontwikkelingen zoals autonome militaire technologie of mijnen zullen ons economisch systeem in de nabije toekomst nog kwetsbaarder maken. Tot slot zal de expansie van machtige bedrijven (GAFAnomics of BATXnomics⁶) de architectuur van de wereldeconomie en de wereldhandel blijven herschikken, waardoor de internationale handelsomgeving verder zal worden gefragmenteerd.

Ontwrichtende technologieën

Onder deze trends gaan technologische ontwikkelingen schuil die de meeste aspecten van ons dagelijks leven een nieuwe vorm geven en zowel kansen als bedreigingen voor onze veiligheidsomgeving inhouden. Technologische ontwikkelingen bieden kansen om de klimaatverandering aan te pakken, besmettelijke ziekten te bestrijden of over te schakelen op hernieuwbare energie. Maar technologie is ook een ontwrichtende kracht, die nieuwe spanningen creëert en bestaande verergert. De wereldwijde concurrentie om hulpbronnen en technologisch leiderschap zal hevig worden en ook militaire middelen omvatten. De mate waarin technologie doordringt in elk aspect van ons leven, betekent dat GAFAnomics/BATXnomics tegen 2030 een van de belangrijkste trends zal worden en gekenmerkt zal worden door een sterke concentratie van knowhow, toeleveringsketens en economische middelen. De machtsoverdracht, niet alleen wereldwijd maar ook naar deze niet-gouvernementele actoren, zal verstrekkende gevolgen hebben voor de veiligheid en zal een ongekend niveau van politieke en economische macht in de handen van de betrokken ondernemingen leggen.

Privacy en veiligheid zijn de twee hoekstenen van ontwrichtende technologieën geworden. De exponentiële toename van de technologische ontwikkeling creëert een situatie waarin kunstmatige intelligentie en quantum computing sleutelcomponenten van deze ontwrichtende technologieën vormen, omdat de cyberspaceomgeving steeds complexer wordt en te snel evolueert om rechtstreeks door mensen te worden beheerd. De beveiliging van onze gegevens en digitale identiteiten zal ook in 2030 van het grootste belang zijn, nu de wereld steeds meer hyperconnectief wordt door het 5G-netwerk en het 'Internet of Things'.

Digitale bedreigingen (waarbij concurrerende digitale ecosystemen onze toeleveringsketens, datanetwerken, ons maatschappelijk bewustzijn van sociale en politieke uitdagingen en onze manier van leven zelf ontwrichten) zullen het komende decennium alleen maar toenemen en zullen onze samenlevingen steeds kwetsbaarder maken. België's gefragmenteerde benadering van technologieën maakt het kwetsbaar voor de ontwrichtende aspecten ervan, vooral in het licht van de geïntegreerde aanpak van onze tegenstanders. Onze veiligheidsomgeving zal worden bepaald door wie de concurrentie aanvoert op het gebied van geavanceerde technologieën, gegevensverzameling, -beheer en -opslag, en wie de toeleveringsketens controleert. Omdat er op EU-niveau geen homogeen beleid is, zal dit ongetwijfeld gevolgen hebben voor defensieaangelegenheden op zowel Europees als NAVO-niveau, bijvoorbeeld op het gebied van informatie-uitwisseling en interoperabiliteit.

⁶ GAFA: Google, Amazon, Facebook en Apple - BATX: Baidu, Alibaba, Tencent en Xiaomi.

2. Een steeds meer betwiste veiligheidsruimte

Deze structurele krachten liggen ten grondslag aan toenemende uitdagingen en verstoringen die de bestaande traditionele orde, die in het leven is geroepen om onze veiligheid en stabiliteit te waarborgen, ter discussie stellen. Zij vergroten het ontwrichtend vermogen van transnationale tendensen die het op regels gebaseerde internationale systeem steeds meer aan kritiek en uitdagingen blootstellen. Het multilateralisme erodeert en verbreekt, nu onder meer Rusland, China of Iran opstaan en de op regels gebaseerde orde waarop de veiligheid van België is gebaseerd, ter discussie stellen. Dit zal bijdragen tot een patstelling in de Veiligheidsraad van de VN, waardoor de plaats van het multilateralisme als mechanisme voor crisis- en conflictbeheersing wordt uitgehold. Naast concurrenten en tegenstanders van staten zijn nu ook niet-overheidsactoren verantwoordelijk voor een groter deel van de veiligheidsgerelateerde problemen.

Terugtrekking van democratieën en sociale polarisatie

De versplintering van de op regels gebaseerde internationale orde, het afnemende aantal democratieën en de versterking van autoritaire regimes kunnen een verlamme uitwerking hebben op de multilaterale samenwerking en de internationale instellingen, zonder welke de mondiale uitdagingen niet kunnen worden opgelost. Nieuwe machtspolen, samen met een groeiend aantal niet-gouvernementele actoren, trachten hun rol binnen het huidige systeem van mondiaal bestuur opnieuw te definiëren. Voorts zouden de aantasting van de westerse democratie, ook in België, en de opmars van het autoritarisme kunnen leiden tot politieke verlamming op nationaal, EU- of NAVO-niveau, tot een economische crisis en zelfs tot binnenlandse onrust. Aangezien de ongelijkheid in onze samenleving zal blijven toenemen, hetgeen tot sociale en politieke ontevredenheid zal leiden, zullen regeringen het wellicht moeilijk krijgen om aan de eisen van hun bevolking inzake veiligheid en welvaart te voldoen. Externe mogelijkheden zullen niet aarzelen deze krachten uit te buiten om de binnenlandse polarisatie te vergroten en hun belangen te bevorderen.

Uitdagingen van staten tegen de op regels gebaseerde orde

Hoewel er in de 21ste eeuw nog geen directe militaire confrontatie met België of zijn bondgenoten is geweest, maken Rusland, China en andere strijdende partijen gebruik van hybride middelen zoals guerrillatactieken, terrorisme, economische druk, informatieoorlogsvoering, cyberaanvallen, paramilitarisering en lawfare (herinterpretatie van normen en standaarden), om het Westen te verzwakken. Door zo te handelen blijven zij onder de drempel van een feitelijke oorlog, zodat zij hun strategisch effect kunnen sorteren zonder dat het *jus ad bellum* in werking treedt. Deze benadering vervaagt de drempel tussen vrede en oorlog die wij zijn gaan beschouwen als een basisbegrip van interstatelijke betrekkingen. België moet ervan uitgaan dat potentiële tegenstanders steeds meer hun toevlucht zullen nemen tot deze vorm van oorlogsvoering, die toegankelijk en niet duur is, hetzij ter ondersteuning van meer conventionele militaire operaties, hetzij autonoom om hun belangen te verdedigen.

Cyberbeveiligingsomgeving

Elke dag worden er in de wereld meer dan twee miljoen cyberaanvallen gelanceerd⁷, en dat aantal zal tegen 2030 nog toenemen. Ondanks recente voorbeelden van cyberaanvallen⁸ wordt er in België nog steeds onvoldoende geïnvesteerd om onze infrastructuur en software te beschermen; niet alleen zou een goed georkestreerde en precies gerichte cyberaanval onze samenleving lam kunnen leggen, maar cyberspionage zou het ook mogelijk maken octrooien, onderzoek of persoonlijke informatie te stelen. Bovendien vormt de kwestie van attributie een groot probleem. Het niet kennen van de identiteit van een aanvaller maakt het uiterst moeilijk om een passende, legitieme, wettige en evenredige reactie te formuleren - vier fundamentele criteria voor het recht op zelfverdediging. Cyberaanvallen kunnen steeds vaker worden georkestreerd door zowel statelijke als niet-statale actoren. Hun vorm zal divers zijn en gericht zijn tegen onze staats- en niet-staatsactiva, variërend van botnets en man-in-the-middle tot zero-day kwetsbaarheden en zero-click infecties⁹. Naarmate de technologische ontwikkelingen voortschrijden en de verfijning die nodig is om deze technologieën te manipuleren afneemt, zal de impact van cyberaanvallen toenemen en zal het aanvalsoppervlak steeds groter worden, terwijl ook de aanvalsvectoren talrijker worden.

Naarmate onze afhankelijkheid van het cyberdomein toeneemt, worden onze digitale identiteiten zowel in aantal als in diepte belangrijker. Dit zal onze kwetsbaarheid op individueel, gemeenschaps-, institutioneel en staatsniveau vergroten. Gegevensbeveiliging zal een steeds crucialer onderdeel worden van een goed functionerend en veilig België.

Informatieoorlogsvoering

Door de technologische ontwikkelingen is het belang van informatie en gegevens in onze veiligheidsomgeving toegenomen. Informatie is een middel dat in toenemende mate wordt en zal worden gebruikt om landen, met name democratieën, te destabiliseren. Hoewel deze niet nieuw zijn, worden desinformatiecampagnes, fake news of samenzweringstheorieën gebruikt om westerse staten te fragmenteren en de publieke opinie te polariseren, waardoor onze democratische waarden en systemen worden verzwakt, het wantrouwen en de ontevredenheid over politieke systemen toenemen en populistische en nationalistische bewegingen worden gestimuleerd. De opkomst van populistische leiders en de toenemende steun voor digitaal autoritarisme wereldwijd illustreren de penetratie en het succes van beïnvloedingsoperaties en informatieoorlogsvoering door autoritaire staten. Onze democratische en open informatiemaatschappij zal steeds meer het doelwit worden van dergelijke operaties van informatiemanipulatie. Ontwrichtende technologieën zullen deze trend versterken, aangezien het operationele oppervlak en de snelheid vertienvoudigen door kunstmatige intelligentie (AI) en quantum computing.

Het menselijk brein is het slagveld van de 21^e eeuw¹⁰: door te vertrouwen op menselijke cognitieve gebreken zoals vooringenomenheid of onze natuurlijke intellectuele luiheid (die leidt tot een gebrek aan kritisch denken), zal het manipuleren van informatie via de informatieomgeving een middel bij uitstek blijven om

⁷ Zie de 'Threat Map Checkpoint'-website.

⁸ In november 2019 werden telefoons en computers van leden van de Belgische economische missie die naar Peking en Shanghai reisden, gehackt; In december 2020 werd software van SolarWinds gebruikt om via Exchange 2021 een groot aantal agentschappen, instellingen en bedrijven over de hele wereld aan te vallen, waardoor meer dan 1200 Belgische ondernemingen werden blootgesteld. In mei 2021 werd een gecoördineerde cyberaanval uitgevoerd tegen internet service provider Belnet. In hun Internet Crime Report 2020 rangschikt de FBI België als de 11^e staat met de meeste kans om het slachtoffer te worden van cyberaanvallen.

⁹ Vereisen geen menselijke interactie.

¹⁰ 'Mwi Video: The Brain is the Battlefield of The Future – Dr. James Giordano', *Modern War Institute*, 29 oktober 2018.

onze democratieën te verzwakken. Deze botsingen van verhalen, vertellingen en communicatie zullen een integraal deel uitmaken van de operationele strategie in toekomstige conflicten.

Spionage

Cyberspace en technologieën bieden nieuwe mogelijkheden met betrekking tot de inlichtingenactiviteiten van onze tegenstanders tegen Belgische belangen en instellingen. Deze activiteiten zullen in het komende decennium intensiever worden en een combinatie vormen van menselijke en cybergebaseerde inlichtingen. De belangrijkste bedreigingen komen momenteel van de Russische, Chinese en Iraanse inlichtingendiensten en in mindere mate van andere landen die een specifiek belang hebben bij het Europese of Belgische besluitvormingsproces. In het geval van veiligheidskwesties die relevant zijn voor defensie, zijn hun prioritaire doelwitten personeel dat betrokken is bij besluitvormingsprocessen (politiek, diplomatiek, veiligheid, militair), kritieke infrastructuur op het gebied van energie, communicatie en vervoer, onderzoeks- en ontwikkelingscentra voor geavanceerde technologieën, universiteiten en leveranciers van defensiematerieel, met het oog op het kunnen uitvoeren van informatieverzamelingsoperaties, beïnvloedingsoperaties, cyberaanvallen, het opzetten van desinformatiecampagnes of het verspreiden van vals nieuws. De uitbreiding van telewerken als gevolg van de COVID-19-crisis biedt extra mogelijkheden voor het verzamelen van inlichtingen, verstoring en escalatie van cyberactiviteiten door statelijke en niet-statelijke actoren.

Chemisch, biologisch, radiologisch & nucleair

Kernwapens en daarmee verband houdende strategieën zullen een fundamentele factor blijven in de internationale betrekkingen. Nucleaire staten moderniseren momenteel hun arsenaal of zijn voornemens dat te doen, in sommige gevallen door hun aantal kernkoppen te verhogen. Afgezien van de nationale strategieën en ondanks de recente inwerkingtreding van het Verdrag inzake het verbod op kernwapens, zullen de komende tien jaar worden gekenmerkt door een aantal tendensen. In de eerste plaats zouden nieuwe soorten systemen (maritieme en hypersonische) kunnen leiden tot destabiliserende strategieën voor een eerste aanval, waardoor de stabiliteit van de nucleaire afschrikking in het geding zou kunnen komen en derhalve zou moeten worden herbevestigd. Het opgeven van het INF en de Russische uitrol van langeafstandskruisraketsystemen hebben de Europese veiligheid ondermijnd. Dit zou indirecte gevolgen kunnen hebben voor België, aangezien de haven van Antwerpen (samen met Zeebrugge, Rotterdam, Hamburg, Bremerhaven en Duinkerke) een belangrijke logistieke slagader vormt voor de aanvoer en de ondersteuning van de geallieerde strijdkrachten die in Midden- en Oost-Europa opereren. Ten tweede zouden er nieuwe kernmachten kunnen opduiken. Ten derde blijft het gebruik van radiologische wapens door een reguliere of irreguliere actor een theoretische mogelijkheid. Ten vierde blijft, zoals tijdens de Syrische burgeroorlog is gebleken, het gebruik van chemische wapens, ongeacht of de actoren al dan niet rechtmatig handelen, een bedreiging vormen voor de burgerbevolking en voor de expeditietroepen. De Salisbury-aanval heeft ook aangetoond dat zij kunnen worden gebruikt bij clandestiene operaties in Europa. Het gebruik van chemische of biologische wapens door niet-statelijke actoren tegen België of geallieerde landen kan niet worden uitgesloten. Wat België betreft, zal zijn rol als DCA-bondgenoot in de nucleaire planningsgroep van de NAVO belangrijk blijven, zowel voor ons land als voor zijn bondgenoten en als middel om het multilateralisme te versterken.

Ruimte

Technologische ontwikkelingen en de economische expansie van particuliere ondernemingen hebben vorm gegeven aan de 'New Space'¹¹ (nieuwe ruimte) en hebben de exploratie en exploitatie van de kosmische ruimte aangemoedigd als een steeds meer betwist en concurrentieel domein waarin de aanwezigheid van staten nu groter is dan ooit in het verleden. De ruimte-economie die de afgelopen twintig jaar tot bloei is gekomen, zal zich uitbreiden en een belangrijk industrieel belang worden voor België en zijn bondgenoten en partners. Onze economieën en strijdkrachten en die van onze bondgenoten worden steeds afhankelijker van de ruimte. Deze tendensen zullen tegen 2030 nog toenemen, met name door de proliferatie van megastations in verband met communicatie en gegevensstromen, geonavigatie en observatie, en de wedloop om hulpbronnen in de ruimte - een toenemend domein van activiteiten als gevolg van de klimaatcrisis en de noodzaak om hulpbronnen en energie veilig te stellen om onze economische welvaart en technologische ontwikkeling te waarborgen. Een groot aantal staten beschikt of zal beschikken over (cyber- of kinetische) vermogens om lanceerbases en satellietgrondcontrolecentra als doelwit te nemen. Vanaf de jaren 2020 zou de eerste militaire actie in de ruimte kunnen plaatsvinden. Naast deze militarisering van de ruimte vormt ruimtepuin een risico voor de normale werking van operaties en capaciteiten.

De ruimte is ook een plaats van samenwerking, of het nu gaat om de ontwikkeling van capaciteiten op bilaterale of Europese basis (ESA, MUSIS-satellieten, de Galileo-constellatie, het PESCO-project voor bewustmaking van de ruimtebewaking) of om de ontwikkeling van nieuw beleid.

Privatisering van de veiligheid

De privatisering van de veiligheid is de afgelopen twintig jaar exponentieel gegroeid en de huidige tendens zal tot 2030 aanhouden. De activiteiten van de particuliere beveiligingsbedrijven omvatten naast de traditionele logistieke taken (80 à 90%) zoals groenonderhoud, schoonmaak, afvalophaling en koken, steeds meer kerntaken op het gebied van veiligheid (10 à 15%), zoals militaire opleiding en advies en rechtstreeks militair ingrijpen ter ondersteuning of in de plaats van de nationale troepen. De laatstgenoemden zullen een minderheid blijven, maar zij zullen zich ontwikkelen als de gewapende vleugel van sommige regeringen (zoals de Russische Wagner-groep), die onze strijdkrachten in operatiegebieden zullen uitdagen en moeilijke vragen zullen doen rijzen over de inzetregels of het statuut van krijgsgevangenen. De technologische ontwikkeling zal deze tendens nog versterken, aangezien particuliere ondernemingen met cyberbeveiliging zullen worden belast en publiek-private partnerschappen op beveiligingsgebied zullen verveelvoudigen.

Piraterij

Door zijn handels- en economische structuur heeft België een rechtstreeks belang bij het garanderen van een veilige doorvaart op zee. Het aantal gevallen van piraterij en overvallen op zee is de afgelopen jaren in het algemeen gedaald. Toch zullen deze ontwikkelingen verder moeten worden gevolgd, vooral in het kielzog van economische crises, aangezien de plaatselijke bevolking vaak tot piraterij overgaat als gevolg van de slechte sociaaleconomische situatie, en zij ook in verband kunnen worden gebracht met ideologisch fundamentalisme. Militaire operaties zullen een essentieel onderdeel blijven van de bestrijding van piraterij.

¹¹ De opkomst van een ruimtevaartindustrie op particulier initiatief.

Terrorisme en onregelmatigheden

Terrorisme zal wereldwijd een ernstige bedreiging blijven voor de veiligheid, ook in België, aangezien zowel onze statelijke als niet-statale tegenstanders deze tactiek zullen blijven gebruiken om België te destabiliseren en/of hun politieke doelstellingen te bereiken. Fundamentalistische islamitische groeperingen zullen terrorisme als een van hun belangrijkste tactieken blijven gebruiken, met ISIS en Al Qaida als de twee meest productieve groeperingen, in de hand gewerkt door zwakke of mislukte staten. Deze groepen, die zich vrijwel voortdurend herconfigureren, krijgen gezelschap van kleinere groepen over de hele wereld. Indien zij in staat zijn hun basis te versterken, zullen deze groepen terrorisme combineren met guerrilla- en technoguerrillatactieken om protostaten te vestigen, waarbij zij zich zullen verlaten op geavanceerde technologieën en de individualisering van de vuurkracht om dit te doen. Gezien de instabiele politieke situatie zal de toekomstige terugtrekking van NAVO-contingenten uit Afghanistan de islamistische terreurdreiging doen toenemen.

Voorts zou de opkomst van rechts of links extremisme, als gevolg van populisme en vreemdelingenhaat, kunnen leiden tot een toename van binnenlandse terroristische activiteiten in westerse samenlevingen, waaronder die in België. Ook ecoterrorisme en antitechterrorisme moeten in het komende decennium nauwlettend in het oog worden gehouden. Terroristische activiteiten zullen gebruik maken van ontwrichtende technologieën, hetzij voor propaganda en rekrutering (sociale netwerken en online fora), hetzij om hun activiteiten uit te voeren (cyberterrorisme, militaire operaties). De ontwikkeling van blockchain en cryptocurrency zou hun financiering kunnen vergemakkelijken, waardoor hun platforms voor aanvallen zouden kunnen worden uitgebreid. Acties in cyberspace zullen waarschijnlijk leiden tot meer en meer aanslagen in België en Europa, gericht tegen militaire en civiele infrastructures en systemen, elektriciteits- en communicatienetwerken, het financiële en bancaire systeem, en de infrastructuur voor voedsel- en watervoorziening.

Transnationale criminaliteit

De transnationale criminaliteit zal zich in het komende decennium blijven uitbreiden, gebruik makend van de mogelijkheden die worden geboden door de technologie en het snijpunt van milieukrachten en demografische tendensen. Tijdens operaties in het buitenland worden onze strijdkrachten vaak geconfronteerd met transnationale criminele activiteiten, waaronder wapensmokkel, illegale migratieroutes, mensenhandel en de productie, smokkel en handel in drugs. Telkens wanneer het ingezamelde geld de corruptie van plaatselijke autoriteiten of de ondersteuning van terroristische of opstandige groeperingen mogelijk maakt, vormen deze activiteiten een bedreiging voor de veiligheid van onze troepen, onze militaire middelen en onze bevolking. Deze criminele netwerken, die over aanzienlijke financiële middelen beschikken, maken gebruik van de mogelijkheden die de technologie biedt (cybercriminaliteit, phishing, ransomware, cryptocurrencies, versleutelde communicatie), en zijn vaak verbonden met terroristische organisaties - die hun activiteiten ook financieren met activiteiten die de vorm aannemen van georganiseerde criminaliteit.

3. Concurrentie tussen grote mogendheden en het vooruitzicht van een oorlog

Terwijl we de 21^e eeuw ingingen met de gedachte dat oorlogen tussen grootmachten tot het verleden behoorden, gaan we de jaren 2020 in met het vooruitzicht van een oorlog tussen grootmachten. De westerse invloed wordt betwist en de macht van China neemt toe. In de schaduw van dit grote mogendheidsduo staan regionale machten als de EU, India, Rusland, Japan en Brazilië. Hoewel de bijeenkomsten van de BRICS¹²-landen het idee van een multipolaire orde hebben gecreëerd, is het een feit dat de economie van China de andere leden nu in het niet doet vallen. De EU is nog steeds in de eerste plaats een economische en handelsmarkt met aarzelende geopolitieke pretenties. Deze machtsverschuiving is nadelig voor het Westen. Deze ontwikkelingen betekenen dat er nu drie grote gevolgen voor 2030 in het verschiet liggen. Ten eerste zullen de westerse landen het veel moeilijker krijgen om hun veiligheid, invloed en welvaart te behouden. De tweede is een nieuwe strijd om het primaat tussen China en de Verenigde Staten. De derde impliceert een veel grotere volatiliteit in de positionering van de regionale mogendheden, die meer geneigd zullen zijn het verval van de vorige supermacht te gebruiken om hun vrijheid van handelen en invloed te maximaliseren.

Aangezien een aanzienlijke mate van technologische en industriële ontkoppeling zal hebben plaatsgevonden tegen de tijd dat China de grootste economie ter wereld wordt, zullen de VS moeten vertrouwen op hun innovatieve voorsprong in geavanceerde technologieën en hun netwerk van allianties om het schaalvoordeel van China te compenseren. Hoewel de VS betrokken zullen blijven bij Europese aangelegenheden, wijst de verschuiving van het economische zwaartepunt naar de Indo-Pacific erop dat de VS Europa steeds meer als een secundair theater zullen gaan beschouwen. Als zodanig zal zij haar bilaterale betrekkingen met Europese bondgenoten interpreteren en vormgeven door een prisma dat gevormd wordt door haar gebiedsoverschrijdende concurrentie met China. Gezien de grote mate van veiligheidsafhankelijkheid en economische onderlinge afhankelijkheid zal dit voor Europa als geheel een grote uitdaging betekenen om het hoofd aan te bieden.

Nooit sedert het tijdperk van de Sovjet-Unie is de militaire opbouw in Eurazië zo snel en formidabel geweest. Ook al blijft China het zwaartepunt in de regio, veel Euraziatische landen, zoals Rusland en Iran, hebben een soortgelijk doel, namelijk het ondermijnen van het Amerikaanse overwicht en het vergroten van hun militaire vrijheid van handelen vanaf het Euraziatische continent tot aan de maritieme marges ervan. Zij zullen daarom hun aantallen conventionele geleide raketten vergroten, hun conventionele strijdkrachten moderniseren en hun nucleaire afschrikking versterken in het geval van staten die over kernwapens beschikken. Deze militaire macht zal een paraplu blijven waaronder zij hybride operaties zullen uitvoeren, wel wetend dat de Westerse landen zullen terugdeinzen voor substantiële tegenmaatregelen, omdat zij het risico van verdere escalatie tot grootschalig conflict in rekening brengen. Een van de gevolgen zal zijn dat Europa militaire voordelen in zijn omgeving zal verliezen. Bovendien zal de Amerikaanse militaire focus onvermijdelijk blijven verschuiven naar de Indo-Stille Oceaan. Dit betekent niet dat zij zal afzien van haar aanwezigheid in Europa, maar deze zal bescheidener zijn en indien de spanningen in de Indo-Stille Oceaan toenemen, zullen de capaciteiten onvermijdelijk worden geheroriënteerd en de Europese landen blootstellen aan de assertiviteit van regionale mogendheden in haar omgeving.

De rivaliteit tussen de VS en China leidt ook tot een situatie waarin China zelfstandig zal trachten zijn mondiale belangen te beschermen. China zal doorgaan met het ontwikkelen van mondiale machtsprojectiecapaciteiten zoals die van de VS, met inbegrip van zeevervoer, strategisch luchttransport, lange-afstandsbommenwerpers, enzovoort. China en Rusland zullen blijven oefenen om hun transregionale manoeuvreerruimte en mobiliteit te vergroten. China's langzame opbouw van een netwerk van ondersteunende hubs en basissen overzee zal zich uitbreiden, met een langetermijnvisie om zijn aanwezigheid in het Middellandse Zeegebied, Afrika, de Atlantische Oceaan, Latijns-Amerika en binnen Europa zelf te vergroten.

¹² Brazilië, Rusland, India, China en Zuid-Afrika

De Chinees-Amerikaanse strijd versnelt de modernisering van de militaire technologie, in die mate dat de Europese landen moeite hebben om gelijke tred te houden. Europese platforms zullen in toenemende mate worden blootgesteld aan raketsystemen, geavanceerde zeemijnen, elektronische en digitale oorlogsvoering. Deze kwalitatieve opbouw wordt aangevuld met een kwantitatieve. Technologie en geavanceerde systemen maken de traditionele inspanningen om 'boots on the ground' (soldaten op het terrein) te krijgen mogelijk. Technologie kan moderne oorlogen helpen winnen, maar uiteindelijk wordt een oorlog gewonnen door grondgebied in te nemen of anderen te verhinderen dat te doen. Massa-manoeuvre blijft belangrijk.

In de visie op oorlogsvoering wordt de nadruk gelegd op vuurkracht voor de lange afstand, onbemande luchtgevechtsvoertuigen voor de lange afstand en onderwatergevechtsvoertuigen, en op overloopeffecten naar de ruimte, cyberspace en de diepe oceanen. Het is gericht tegen militaire en politieke doelwitten van hoge waarde. Deze capaciteiten worden ontwikkeld om kritieke infrastructuur, zoals havens, energiecentrales, communicatiecentra en regeringscentra, te vernietigen aan het begin van een conflict of zelfs preventief. Zij vormen een uitdaging voor de overlevingskansen van de Europese commando-, controle- en informatienetwerken. België zal een evident strategisch doelwit blijven voor Rusland en China, met cruciale havens, energie-infrastructuur en zetels van internationale organisaties, en vrijwel geen lucht- en raketverdedigingscapaciteit. Zijn openheid voor beïnvloedingsoperaties en informatieoorlogvoering, zijn afhankelijkheid van internationale normen en regels, en zijn relatieve verwaarlozing van contraspionage - indien dit zo doorgaat - zullen België steeds kwetsbaarder maken voor het gebruik van hybride middelen door grote mogendheden.

Tussen nu en 2030 zal de terugkeer van het vooruitzicht van een conflict tussen grootmachten het geweldsspectrum oprekken. Hoewel conflicten met een lage intensiteit en niet-traditionele dreigingen zullen blijven bestaan, zullen de Europese strijdkrachten zich ook moeten voorbereiden op scenario's met een hoge intensiteit. Bovendien zullen hoge en lage intensiteit zich steeds meer vermengen. Veel dreigingen van geringe intensiteit zullen moeten worden beantwoord in een context van zwaarbewapende, ambitieuze grootmachten. Veel kleine conflicten zullen waarschijnlijk worden beslist met geavanceerde wapens die door grote mogendheden worden geleverd. De last voor de Europese landen om de veiligheid van hun soldaten en hun vrijheid van handelen te waarborgen is waarschijnlijk nog nooit zo groot geweest.

Nu Moskou zich heeft vastgebeten in een confronterende koers, is verandering onder het huidige Russische bewind onwaarschijnlijk, dat wellicht pas in 2036 zal veranderen. De binnenlandse onrust zou kunnen toenemen als gevolg van de toenemende sociaal-politieke onrust. Hoewel dit onwaarschijnlijk is, zou president Poetin in de toekomst een stap opzij kunnen zetten en ervoor kunnen zorgen dat een van zijn getrouwen het roer overneemt, terwijl hij achter de schermen als *de facto* leider aanblijft. Wij kunnen evenmin de mogelijkheid uitsluiten dat de nationale elites frauderen en het land naar instabiliteit leiden.

In China hoeven we, als president Xi het komende decennium aan de macht blijft, geen grote veranderingen te verwachten in de richting van het Chinese buitenlands en defensiebeleid. We kunnen echter niet uitsluiten dat de verdeeldheid binnen de CCP ertoe leidt dat president Xi uit de macht wordt gezet, of dat de CCP zelf uiteenvalt en haar politieke leiderschap verliest. De relatie tussen de EU en China heeft zich ontwikkeld tot rivaliteit, waarbij China op assertieve wijze zijn mondiale belangen nastreeft. De impact op de belangen van België en de EU kan alleen maar toenemen, ongeacht de evolutie van de binnenlandse politiek van China. De toekomst van de relatie zal ook afhangen van de manier waarop de EU en dus ook België zal omgaan met kwesties als mensenrechten (Xinjiang, Hongkong), Taiwan, de Zuid-Chinese Zee en onze afhankelijkheid van China voor onze strategische industrieën/sectoren. Hoewel de relatie tussen de VS en de EU de komende jaren zal verbeteren, kan een populistische overwinning bij de volgende presidentsverkiezingen in de VS niet worden uitgesloten, hetgeen tot nieuwe spanningen in de trans-Atlantische relatie zou kunnen leiden. Tot slot betekent concurrentie niet dat samenwerking niet mogelijk is in verband met gemeenschappelijke belangen en bedreigingen, zoals mondiale economische stabiliteit of klimaatverandering.

4. Onstabiele regionale omgeving

Trans-Atlantische betrekkingen: VK en VS

Na zijn vertrek uit de EU in 2020 heeft het VK zijn relatie met het Europese continent en de rest van de wereld hertekend. Het opkomende buitenlands beleid van het land is opgebouwd rond (a) de breed opgezette agenda van *Global Britain*, (b) een blijvend engagement voor de veiligheid van de Europese bondgenoten in het kader van de NAVO en (c) het voortdurende streven naar een werkbare economische relatie met de handelspartners in de EU. Vooruitblikkend naar 2030 zal het VK zich tegelijkertijd profileren als een veiligheidspartner en als een alternatief politiek en economisch model voor de EU. Voortbouwend op de comparatieve voordelen van een soepele besluitvorming en technologische en innovatieve bekwaamheid, zou het VK wel eens kunnen verrassen in zijn relatieve vermogen om buiten de EU te gedijen. Het belang van België in de betrekkingen met het VK bestaat er dus in de samenwerking op veiligheidsgebied intact te houden en tegelijk te vermijden dat de betrekkingen tussen de EU en het VK ontaarden in politieke bitterheid en handelsconflicten.

De binnenlandse polarisatie van de Amerikaanse samenleving, in combinatie met de betwisting van haar leiderschap in de wereld, met name door Rusland en China, zal haar netwerk van bondgenootschappen in Europa, het Midden-Oosten en de Indo-Pacific steeds meer voor aanzienlijke uitdagingen stellen: de VS zullen steeds minder in staat zijn om de vele veiligheidseisen die deze bondgenootschappen met zich meebrengen, zelf op te vangen.

Voor België zal het moeilijk zijn om buiten het vizier van de concurrentie tussen de VS en China te blijven. Dit is het logische gevolg van het feit dat de VS veruit de belangrijkste handels- en investeringspartner van België buiten de EU is.¹³ Het vloeit ook logischerwijs voort uit de centrale ligging van België en zijn status als knooppunt in allerlei netwerken (met name die voor digitale infrastructuur, wereldwijde communicatie en financiële transacties). Op voorwaarde dat de VS het idee van Europese eenheid blijven toegedaan, betekent dit in de praktijk dat het steeds noodzakelijker wordt het gebrek aan evenwicht in de NAVO aan te pakken en te werken aan de onderlinge afstemming tussen de EU en de VS over de aanpassing van de regels van de wereldhandel. Terwijl de eerstgenoemde benadering betrekking heeft op het inruilen van grotere defensie-investeringen voor meer verantwoordelijkheid, is de tweede erop gericht China niet per se uit te sluiten, maar het land te verplichten zich aan de regels te houden op een gelijk speelveld. Uiteindelijk hangt deze evenwichtsoefening af van de erkenning van het feit dat de veiligheidsgarantie van de VS van doorslaggevend belang is voor het Europese evenwicht zelf.

Oost-Europa & Balkan

In de ruimere oostelijke regio van Europa, die verschillende Europese landen omvat, waaronder Wit-Rusland, Hongarije, Servië, Griekenland en Cyprus, is er een tendens tot stilzwijgende afdekking tussen het Westen en het Oosten, en een deel van de elite in sommige van deze landen vindt staatskapitalisme en autoritarisme uit het Oosten aantrekkelijker dan de liberale democratie uit het Westen. Door het Russische streven naar een bufferzone tussen zijn grondgebied en het Westen zal de situatie in Oekraïne en Wit-Rusland zeer instabiel blijven, aangezien Rusland zijn subversieve acties in het komende decennium zal voortzetten om de NAVO en de EU te verzwakken. De Chinese aanwezigheid in de regio via het '17+1 initiatief' zal ook een destabiliserende factor zijn voor de eenheid van de EU, en voor de EU als een wereldspeler op het systemische niveau.

¹³Na Brexit nemen de VS nu de vierde plaats in onder de handelspartners van België (na Duitsland, Frankrijk en Nederland), voor gegevens zie <https://www.abh-ace.be/>. Merk op dat de Belgische uitvoer naar de VS meer dan drie keer groter is dan die naar China, en dat de handelsbalans met de VS traditioneel in het voordeel van België is (terwijl die met China in het voordeel van China is).

In de Westelijke Balkan zullen de politieke instabiliteit en de aanhoudende interetnische spanningen het politieke en economische hervormingsproces nog lange tijd blijven vertragen en een negatief effect hebben op de regionale betrekkingen. De integratie in de EU zal waarschijnlijk de belangrijkste politieke doelstelling blijven, ongeacht de politieke partijen die aan de macht zijn. De kans dat dit op korte tot middellange termijn lukt, is echter gering. Corruptie zal een wijdverbreid probleem in de samenleving blijven en de georganiseerde misdaad zal blijven floreren. Gezien de convergentie van een aantal politieke en economische belangen zal de bestrijding van deze twee verschijnselen traag en moeizaam verlopen. Veranderingen in de demografische structuur in de regio zullen van invloed zijn op de interetnische betrekkingen en zullen van nabij moeten worden gevolgd. Aangezien de vooruitzichten op EU-lidmaatschap vaag blijven, kan dit nationalistische bewegingen in de hand werken die van oudsher etnische polarisatie en separatistische aspiraties aanwakkeren. Hoewel gewapende conflicten tussen staten tussen nu en 2030 onwaarschijnlijk zijn, blijft de grote waarschijnlijkheid van intern interetnisch geweld een bedreiging, omdat dit zou kunnen leiden tot migratiestromen naar de EU. Verscheidene internationale actoren (Rusland, China, Turkije, de monarchieën van de Golfstaten, Iran) zouden, elk in een ander register, regionale verdeeldheid en kwetsbaarheden kunnen uitbuiten om hun invloed te handhaven of uit te breiden en/of regionale actoren kunnen gebruiken als proxy voor hybride acties tegen Europese belangen.

De Kaukasus & Turkije

In de Kaukasus zal instabiliteit blijven bestaan. Economische kwesties (dit is een doorvoergebied voor veel pijpleidingen), etnische spanningen, de invloed van landen als Turkije, Rusland, Iran en Israël zullen de regio in de komende jaren blijven destabiliseren. Dit kan gevolgen hebben voor de veiligheid van de EU in het Zwarte-Zeegebied en voor de doorvoer van olie en gas naar de EU.

De assertiviteit en onvoorspelbaarheid van Turkije zullen aanhouden, waardoor de risico's die zijn retoriek en acties nu al veroorzaken in het oostelijke Middellandse Zeegebied, de Egeïsche Zee, Noord-Afrika, de Kaukasus en de Westelijke Balkan, nog zullen toenemen. Het land probeert zich op te dringen en gaat van de status van bondgenoot of partner naar die van concurrent of zelfs rivaal, zowel binnen de NAVO als in zijn betrekkingen met de EU. In Afrika zal Ankara duidelijke geopolitieke belangen nastreven, door akkoorden te sluiten met Rusland en/of Iran, en zo de Amerikanen, Israëli's en Europeanen uitdagen. In Turkije staat de Koerdische kwestie centraal en dat zal zo blijven. In Noord-Syrië en Irak zal Ankara alle nodige initiatieven nemen om te voorkomen dat de PKK en haar handlangers gebieden langs haar zuidgrens onder controle krijgen, en zal zij vluchtelingen en energie als wapen blijven gebruiken in haar betrekkingen met Europa. Ankara zal ook zijn inlichtingen-, militaire en industriële capaciteiten blijven ontwikkelen, terwijl het gebruik zal maken van 'soft power'-instrumenten (door de staat gesteunde instellingen en ngo's die actief zijn op het gebied van onderwijs, religie, humanitaire hulp, het bedrijfsleven, academisch onderzoek en de media), alsmede van zijn talrijke diaspora die over heel Europa verspreid is, in landen als België, Nederland en Duitsland. Turkije zal zijn desinformatie- en propaganda-activiteiten ten aanzien van de EU en de regeringen van haar lidstaten hoogstwaarschijnlijk intensiveren en zich daarbij richten op de Turkse diaspora, maar ook op landen, regio's of steden met een aanzienlijke moslimgemeenschap. Tot slot zal Turkije hoogstwaarschijnlijk zijn capaciteiten voor onconventionele oorlogsvoering (paramilitaire groepen, gevormde groepen, met inbegrip van terroristische organisaties) blijven ontwikkelen.

De Middellandse Zee

Noord-Afrika en de oostelijke Middellandse Zeelanden zullen ook in het komende decennium te maken krijgen met zeer ernstige maatschappelijke onrust en politieke instabiliteit. De zogenoemde 'Arabisch lente' heeft geen wezenlijke verandering gebracht in de structurele factoren die aan de basis liggen van deze omwentelingen, die voornamelijk bestaan uit een jonge en groeiende bevolking die geconfronteerd wordt met een economische omgeving waarin de economische kansen zeer beperkt zijn, en die aandringt op meer politieke vrijheid en democratische processen. Het is twijfelachtig of het Israëlisch-Palestijnse conflict tegen

2030 zal zijn opgelost. Verscheidene regimes in de regio zullen autocratisch blijven en/of onbekwaam in hun betrekkingen met de meerderheid van hun bevolking, zoals Algerije en Egypte. In andere landen, zoals Libië of Syrië, zullen burgeroorlogen en (extra-)regionale machtsconflicten blijven woeden. In het kielzog van de onlusten in de jaren 2010 en de westerse interventies zijn terrorisme, binnenlandse ontheemding van de bevolking en migratie belangrijke veiligheidsproblemen geworden die de Europese stabiliteit rechtstreeks beïnvloeden. Als we bovendien kijken naar wat er tot 2030 in het verschiet ligt, kan de combinatie van bevolkingsgroei, gebrek aan economische kansen, eroderende menselijke veiligheid en nepotisme nog worden verergerd door de klimaatverandering. Dit zal de middelen verder onder druk zetten en kan resulteren in latere veiligheids crises. Wat er op veiligheidsgebied in Noord-Afrika en de oostelijke Middellandse Zeelanden gebeurt, is van rechtstreeks belang voor de veiligheid van de Europese landen.

Wat de Belgische energiezekerheid betreft, kunnen er ook nieuwe mogelijkheden voor samenwerking met landen in de regio ontstaan in verband met aardgas, waarvan nieuwe voorraden worden gevonden in de EEZ's van verschillende landen. Deze nieuwe afzettingen zullen echter bestaande rivaliteiten doen toenemen of nieuwe doen ontstaan.

Afrika bezuiden de Sahara

Structurele krachten zullen Afrika de komende decennia voor uitdagingen stellen: een grote demografische uitdaging en toenemende verstedelijking; klimaatverandering en de daarmee gepaard gaande voedselonzekeerheid; de uitbreiding van gewelddadige extremistische netwerken en, daarmee samenhangend, meer interventies van externe actoren; toenemend autoritarisme dat leidt tot meer volksoptstanden en het risico van burgeroorlogen. Al deze uitdagingen zullen op hun beurt waarschijnlijk leiden tot steeds grotere aantallen intern ontheemde bevolkingsgroepen en vluchtelingen, in contexten die te lijden hebben onder wijdverbreide armoede en de door COVID-19 veroorzaakte economische recessie. Afrika staat voor een grote demografische uitdaging: een aanzienlijk deel van de bevolking is jonger dan 25 jaar, wat dringende vragen doet rijzen over het vermogen van het continent om miljoenen nieuwkomers op de arbeidsmarkt op te nemen. Het Afrikaanse continent kampt nu al met een massale jeugdwerkloosheid en een wijdverspreide afhankelijkheid van onzekere banen. Deze situatie zou kunnen leiden tot sociale opstanden en gedwongen mobiliteit, vooral in staten en regio's die worden gekenmerkt door toenemend autoritarisme. Enorme bevolkingsgroei betekent snelle verstedelijking.

Afrika zal waarschijnlijk onevenredig hard worden getroffen door de klimaatverandering, omdat het een zwak aanpassingsvermogen heeft, voor zijn levensonderhoud sterk afhankelijk is van landbouwproducten en de landbouwproductiesystemen minder ontwikkeld zijn. Met name voor Afrika bezuiden de Sahara wordt verwacht dat de temperatuurstijging groter zal zijn dan de gemiddelde temperatuurstijging wereldwijd. Dit zal schadelijke gevolgen hebben voor gevoelige sectoren zoals de landbouw, waarin 60% van de Afrikaanse bevolking werkzaam is. Drogtes, overstromingen en plagen van woestijnsprinkhanen zijn incidenten die verband houden met de klimaatverandering en die de voedselproductie op grote schaal verstoren, waardoor voedselonzekeerheid in de hand wordt gewerkt.

De snelle expansie van gewelddadig extremisme over het hele continent zal aanhouden, met name in arme gebieden waar de staatsinstellingen niet in staat zijn basisdiensten als gezondheidszorg en veiligheid te verlenen. De Sahel zal een van de zwaarst door terrorisme getroffen regio's van het continent blijven, van groepen zoals Al Qaida en met ISIS verwante groeperingen. Het gewelddadig extremisme in het oosten van de DRC en Mozambique zal waarschijnlijk escaleren, gezien de omvang van slecht bestuur, armoede en grieven in deze regio, terwijl Al-Shabaab in Somalië het land zal blijven destabiliseren. Extremistische groeperingen breiden zich deels uit door hun verstrengeling met lokale en transnationale criminele netwerken die verschillende soorten smokkel vergemakkelijken, en deels door het gebrek aan gezag en controle van de staat in de grensgebieden. De gemengde staat van dienst van de plaatselijke veiligheidstroepen op het gebied van de mensenrechten blijft de inspanningen ondermijnen om doeltreffend op deze netwerken te reageren en rekrutering te ontmoedigen. De uitbreiding van gewelddadig extremisme zal de aanwezigheid van externe militaire actoren versterken, met name in het Sahelgebied, gezien de

geostrategische ligging van dit gebied als doorvoerpunt voor vluchtelingen naar Europa. De aanwezigheid van China en Rusland zal toenemen, evenals de terrorismebestrijdingsinitiatieven van westerse en lokale actoren.

Midden-Oosten

Het Midden-Oosten zal een complex geopolitiek en geostrategisch toneel blijven. Aanhoudende instabiliteit, demografische groei, gebrek aan economische vooruitzichten en fundamentele geo-economische veranderingen vormen samen met de klimaatverandering enkele van de fundamentele drijvende krachten achter de veranderingen. Religie zal een discursief instrument voor politiek engagement blijven. De structurele instabiliteit als gevolg van de oorlogen in Irak, Syrië en Jemen zal in 2030 waarschijnlijk nog bestaan, wat tot verdere migratie en interne ontheemding zal leiden.

Tegen deze achtergrond van voortdurende onvoorspelbaarheid zal de regionale concurrentie tussen Saudi-Arabië en Iran de geopolitiek van de regio blijven bepalen. Saoedi-Arabië's bedrijfsmodel gebaseerd op olie zal verder eroderen. De jonge bevolking van Iran en de aardgasvoorraden van het land zouden het land wel eens betere kaarten kunnen geven in de komende decennia. Turkije zal zich doen gelden als een alternatieve derde macht in de regio.

Het gebied blijft om geo-economische, geopolitieke en geostrategische redenen van belang voor België en Europa. Religieuze radicalisering, in welke vorm dan ook, vormt een bedreiging voor de veiligheid van landen als België.

Landen als Qatar of Israël kunnen tegen 2030 in geo-economisch opzicht belangrijker worden, aangezien aardgas in de energiediversificatiestrategie relatief belangrijker zal worden dan olie.

Strategisch belangrijk door zijn ligging is de Golf van Aden. Het vormt de toegang tot het Suezkanaal richting Europa en zal van vitaal belang blijven voor de vrijheid van scheepvaart en de veiligheid van de handel. Zoals blijkt uit zijn militaire basis in Djibouti, zal de economische en politieke voetafdruk van China groter worden, waardoor invloedssferen zullen verschuiven.

De menselijke veiligheid in de regio is gering en zal door de gebrekkige sociaaleconomische ontwikkeling en toekomstige conflicten nog verder worden uitgehold. Deze zullen ook golven van migratie en interne ontheemding veroorzaken en de reeds bestaande verschijnselen van ontvoeringen voor losgeld en mensenhandel verergeren. De algemene situatie wordt nog verergerd door de klimaatverandering.

Centraal- en Zuid-Azië

De Centraal-Aziatische landen, die gelegen zijn tussen en het voorwerp uitmaken van een concurrentiestrijd tussen vooral China en Rusland om hun invloedssfeer uit te breiden, zullen in toenemende mate met de wereldeconomie worden verbonden, vooral als gevolg van het Chinese 'Belt and Road'-initiatief, dat hen als een belangrijke schakel naar de Europese markten positioneert. De correlatie tussen etnische en religieuze diversiteit en klimaatverandering zou kunnen leiden tot conflicten over hulpbronnen zoals water of voedsel. Het belang van en de gevolgen voor België zijn echter minimaal. Verder naar het oosten zou Mongolië een geo-economisch scharnierpunt voor technologische ontwikkelingen kunnen worden dankzij zijn rijke mijnbouwvoorraden.

De regionale veiligheid en geopolitiek zullen gedomineerd blijven door de ontwikkelingen in Afghanistan en de geopolitieke driehoek Pakistan-India-China. De tegenstelling India-Pakistan enerzijds en de concurrentie tussen India en China anderzijds zullen elke poging tot regionale integratie blijven dwarsbomen. Door zijn economische groei en belangrijke technologische investeringen zal India een cruciale partner worden voor de EU-landen, waaronder België. Zuid-Azië is een van de snelst groeiende economieën in de wereld, maar blijft toch zeer versnipperd wat regionale economische integratie betreft. Een open conflict tussen India en Pakistan of tussen India en China is een mogelijkheid, met wereldwijde repercussies vanwege het nucleaire

potentieel. In alle landen zullen de militaire uitgaven stijgen in termen van mankracht en uitrusting. Het is onwaarschijnlijk dat Pakistan zijn anti-Indiase terreurgroepen van eigen bodem zal beteugelen en een toenemend nationalistisch beleid in India zal de situatie verder destabiliseren.

In Afghanistan zal de geplande terugtrekking van de internationale troepen tegen september 2021 de Afgaanse regering verzwakken en de Taliban een impuls geven om meer controle te krijgen over de zuidoostelijke provincies, hoewel controle over het gehele land onwaarschijnlijk is. In deze situatie zou het land verder worden versnipperd langs etnische, linguïstische en religieuze lijnen, waarbij krijgsheren het grootste deel van het bestuur en de veiligheid in het noorden voor hun rekening zouden nemen. Hoewel het onwaarschijnlijk is dat het grondgebied van de Taliban een toevluchtsoord zou zijn voor de Khorasan-tak van Islamitische Staat (IS-K), zou de onstabiele veiligheidscontext deze laatste in staat stellen toegang te krijgen tot en een grotere voetafdruk in de regio te ontwikkelen. Een terugtrekking van de VS/NAVO uit Afghanistan zal de agenda van Al Qaida ten goede komen. Bovendien zullen de belangrijke mijnbouw hulpbronnen in de Afgaanse ondergrond, waaronder lithium, Afghanistan het toneel maken van een felle geo-economische concurrentie tussen 's werelds belangrijkste spelers op technologisch gebied om de controle over de mijnbouw hulpbronnen - statelijke actoren zoals China, de VS, Rusland en India, maar ook particuliere actoren, waaronder, maar niet beperkt tot, GAFAM en BATX, of PSC's - hetgeen zal leiden tot een verdere destabilisering van het land en een toename van de reeds endemische corruptie en drugshandel.

De gevolgen van de klimaatverandering zullen rampzalig zijn, groter dan in de meeste andere regio's: temperatuurstijging, ernstige droogteperiodes, catastrofale klimatologische gebeurtenissen, overstromingen, aardverschuivingen, met als gevolg ontheemding van de bevolking, water- en voedselschaarste, ziekten, algehele rampzalige menselijke omstandigheden. Armoede en ongelijkheid zullen in de Zuid-Aziatische landen blijven bestaan en de menselijke veiligheid uithollen. De moeilijke economische situatie, veroorzaakt door en nog verergerd met de gevolgen van de klimaatverandering, zal leiden tot massale volksverhuizingen binnen de regio, maar ook in de richting van Europa, aangezien het Europese continent nog steeds wordt beschouwd als een van de regio's die economische kansen bieden en minder te lijden hebben onder de klimaatverandering.

Oost-Azië

Tegen 2030 kan Noord-Korea over een volledig nucleair vermogen beschikken, met inbegrip van operationele ballistische raketten die door onderzeeërs worden afgevuurd. Dit nucleaire arsenaal, dat het vasteland van de VS kan bereiken, zal de spanningen op het schiereiland verder doen oplopen en de mogelijkheid van een overeenkomst doen mislukken. In dit verband zal Zuid-Korea zijn beleid van toenadering tot Noord-Korea intensiveren om een totale oorlog tegen een nucleair bewapende tegenstander te voorkomen. Het Koreaanse schiereiland zal naar alle waarschijnlijkheid zijn huidige status quo handhaven: Noord-Korea zal geïsoleerd en nucleair bewapend blijven. Eenmaking van het schiereiland is hoogst onwaarschijnlijk, hoewel het niet moet worden uitgesloten. Een andere mogelijkheid is de ineenstorting van het land, die bijvoorbeeld kan worden veroorzaakt door de plotselinge dood van de huidige leider. Dit scenario zou uitlopen op een humanitaire ramp en zou leiden tot Zuid-Koreaanse, Amerikaanse en Chinese interventies in het land, vooral om het nucleaire arsenaal in een burgeroorlogachtige context veilig te stellen. Hoewel het Koreaanse schiereiland niet van vitaal belang is voor de Belgische belangen, is het niettemin belangrijk rekening te houden met de volgende mogelijke kettengereactie: een daad van agressie tegen Zuid-Korea door zijn noordelijke buur zou de VS bij de zaak betrekken omwille van de alliantie Seoul-Washington. Een daad van agressie gericht tegen het grondgebied van de VS zou de NAVO doen optreden op basis van artikel 5.

Oost-Azië is de thuishaven van 's werelds opkomende technologische machten. Seoel, Tokio en Peking zullen de belangrijkste Aziatische investeerders in robotica en automatisering blijven, waardoor zij in de voorste gelederen van de AI-wedloop komen te staan, ook wat betreft kernvraagstukken zoals gegevensbeheer en -bescherming, veranderingen op de werkplek, en toepassing voor militaire doeleinden. Gezien de technologische vooruitgang van deze landen is het waarschijnlijk dat hun concurrentie ook in het cyberdomein zal plaatsvinden, met een mogelijk wereldwijd spill-over-effect. Een toenemend nationalisme,

gevoed door wederzijdse historische grieven, zal de geopolitieke en veiligheidssituatie compliceren door een verdere polarisatie van de politieke en sociale context. Maritieme territoriale geschillen en de toenemende uitgaven en ontwikkeling van militaire macht in alle landen zullen de stabilisatie van de regio verhinderen en de spanningen en het wantrouwen tussen de regionale spelers, waaronder de VS, doen toenemen. De vergrijzing van de bevolking zal een uitdaging blijken te zijn, met een stijgende levensverwachting en lage geboortecijfers. De sociaaleconomische situatie zal grotere overheidsinvesteringen in het welzijnssysteem vergen. Klimaatverandering, toegenomen voedselonzekerheid en waterschaarste zullen onstabiele sociaaleconomische situaties veroorzaken.

Zuidoost-Azië en Oceanië

De Zuidoost-Aziatische regio is van cruciaal belang voor de wereldeconomie en is de thuishaven van de drukste scheepvaartroutes ter wereld (belang van de Straat van Malakka en de veiligheid daarvan). De regio is de thuisbasis van verschillende opkomende economieën en zal van cruciaal belang blijven voor de economische stabiliteit en de welvaart van België op het gebied van de handelsroutes veiligheid. Hoewel de regio niet beschikt over een soort collectief veiligheidsmechanisme, zijn open conflicten onwaarschijnlijk door de groeiende economische onderlinge afhankelijkheid tussen de ASEAN-landen. De Oost-Aziatische landen zullen op een pragmatische manier met hun concurrentie blijven omgaan om negatieve gevolgen voor hun nationale economieën te voorkomen. Niettemin zal de geopolitieke concurrentie in de regio tussen de regionale spelers waarschijnlijk intens zijn. Territoriale en maritieme aanspraken in de Zuid-Chinese Zee en het één-China-beleid hebben een sterk destabiliserend potentieel. China zal zich steeds assertiever, zo niet agressiever, opstellen bij zijn territoriale aanspraken, ook ten aanzien van Taiwan. Gezien de veiligheids- en defensie-allianties van een aantal landen met de VS in de regio, zou een open conflict de VS kunnen betrekken, en gevolgen kunnen hebben voor de trans-Atlantische betrekkingen. Bovendien zou een door conflicten geteisterde Zuid-Chinese Zee de wereldeconomie destabiliseren, gezien het cruciale belang van de maritieme communicatielijnen in de regio.

In Oceanië zal de invloed van China in het komende decennium blijven toenemen. Hoewel de relatie met Australië sinds ten minste 2018 is verslechterd, is de Chinese invloed op de eilanden in de zuidelijke Stille Oceaan toegenomen, waarbij China's belangen vooral gericht zijn op het controleren van de visbestanden, potentiële grondstofreserves op de zeebodem, zeeroutes, en het internationaal isoleren van Taiwan. China is ook geïnteresseerd in de vestiging van een potentiële militaire basis in de regio. Hoewel België geen directe belangen in de regio heeft, behalve economische handel met Australië en in mindere mate Nieuw-Zeeland, hebben de bondgenoten van België, met name Washington, Londen en Parijs, regionale belangen.

Zuid- en Centraal-Amerika

Zuid-Amerika en het Caribisch gebied vormen een geopolitiek gebied dat wat de Belgische belangen betreft verder weg ligt. Niettemin is en blijft het continent het voorwerp van geo-economische en geostrategische concurrentie tussen de VS en China. Deze rivaliteit zal in het komende decennium toenemen, hetgeen van invloed zal zijn op de externe beleidsopties van de Europese landen. De opkomst van het populisme in sommige van deze Zuid-Amerikaanse landen, zoals Brazilië en Venezuela, kan ertoe leiden dat zij gevoeliger worden voor de algemene Chinese invloed, die op zijn beurt de economische activiteit van Europa naar Azië kan verleggen.

Met het toenemende belang van hernieuwbare energie zal de Zuid- en Centraal-Amerikaanse regio belangrijker worden voor de energiediversificatie van België, door de aanwezigheid van mineralen zoals onder meer lithium, koper of zilver.

In de regio bevinden zich belangrijke handelsknooppunten, zoals het Panamakanaal, die nauwlettend in het oog moeten worden gehouden en waarvoor samenwerking met onze partners nodig is om de veiligheid ervan te waarborgen. De economische zekerheid zal ook worden vergroot door de ontwikkeling van maritieme

economische samenwerking, zoals de inspanningen van de (binnenkort volledig) geïntegreerde haven Antwerpen-Brugge met verschillende havens, bijvoorbeeld in Brazilië.

Bovendien vormt Zuid-Amerika een van de belangrijkste fronten in de strijd van de mensheid tegen de aantasting van het milieu en de snelle achteruitgang van de biodiversiteit. Als gevolg van de algemene toename van de transnationale georganiseerde misdaad zullen de veiligheidsrisico's van transnationale criminele netwerken zoals de Colombiaanse drugskartels in de Antwerpse regio toenemen en moeten worden aangepakt.

Noordpoolgebied

Nieuwe klimatologische realiteiten bieden geostrategische en geo-economische kansen in het Noordpoolgebied. Van Alaska tot de Sachalin-eilanden zou zich een potentiële nieuwe energiegordel (gas en olie) kunnen vormen. Het overgrote deel van de hulpbronnen bevindt zich in de EEZ's van de vijf aangrenzende landen. De olie- en gaswinning in de regio is nog beperkt vanwege de financiële investeringen, de klimatologische omstandigheden en het huidige gebrek aan rentabiliteit als gevolg van de gas- en olieprijs en de ontwikkeling van schalieolie en -gas. Andere grondstoffen zijn in aanzienlijke hoeveelheden aanwezig waaronder diamant, mangaan, koper, kobalt, goud, fosfaat, nikkel, aluminium en uranium, gallium en indium. De regio is rijk aan vis en biedt mogelijkheden voor extra zeeroutes. Tegen 2030 zouden de 2 tot 3 maanden per jaar bevaarbare doorgangen drie tot zes maanden toegankelijk kunnen worden. Het is echter onwaarschijnlijk dat de vele obstakels in deze twee routes, noordwest en noordoost, tegen 2030 zullen veranderen; op langere termijn zou dit kunnen veranderen als het smelten van de Arctische ijskap over een langere periode aanhoudt. Voor België blijft de huidige ontwikkeling van de zeeroutes economisch zeer beperkt: zeeroutes via het noorden vanuit Azië zullen in de toekomst potentieel aantrekkelijk zijn, maar alleen als aan alle economische en milieuvoorwaarden is voldaan. Deze ontwikkeling is van bijzonder belang voor Rusland, voor wie de huidige en toekomstige economische voordelen als gevolg van het smelten van de Arctische ijskap zullen omslaan in meer middelen om militaire investeringen te ondersteunen. Voorts zou de huidige militaire opbouw van Rusland in het Noordpoolgebied kunnen leiden tot een grotere militarisering door de lidstaten van de EU of de NAVO. China vergroot ook zijn voetafdruk in de regio, via een partnerschap met Rusland voor de uitvoer van gas. De ontwikkeling van Groenland moet nauwlettend in het oog worden gehouden, met name de rol van China in het gebied, zijn belangstelling voor grondstoffen en de potentiële Chinese militaire rol in de regio.

Conclusie

De regionale en systemische veiligheid en stabiliteit zijn de afgelopen tien jaar verslechterd. Voor het decennium 2020-2030 mag worden verwacht dat een aantal beheersmechanismen zal worden ingesteld om het hoofd te bieden aan structurele krachten, gaande van pandemieën over ontwrichtende technologieën tot klimaatverandering en demografische ontwikkelingen. In het komende decennium zullen ook allerlei soorten conflicten plaatsvinden – zowel kinetische als niet-kinetische. Deze conflicten zullen naar alle waarschijnlijkheid indirecte en directe confrontaties tussen grote mogendheden omvatten; een onstabiele geopolitieke en geo-economische omgeving betekent dat regionale mogendheden waarschijnlijk ook partij in conflicten zullen zijn.

De hyperconnectiviteit van de wereld is zowel een kans als een destabiliserende kracht. Het belangrijkste is dat de polarisatie van de samenlevingen het tribalisme binnen sociale groepen zal doen toenemen - en vice versa in een vicieuze cirkel. Het zal ook de voorwaarden bevorderen om de legitimiteit en het gezag van regeringen en politieke instellingen in zowel democratieën als autoritaire regimes in twijfel te trekken. De betwisting van politieke macht en mechanismen voor veiligheidsbeheer op internationaal niveau zal voortduren over normen, standaarden en instellingen, waardoor het multilateralisme wordt uitgehold en unilaterale acties en het gebruik van geweld als legitiem mechanisme voor politieke actie worden aangemoedigd.

In dit verslechterende veiligheidsklimaat zal defensie zich moeten aanpassen en voorbereiden op zowel conflicten met een lage als met een hoge intensiteit; zij zal moeten worden uitgerust om het hoofd te bieden aan statelijke en niet-statelijke actoren op strijdtonelen die steeds complexer worden door onder meer verstedelijking, klimaatverandering en nieuwe en betaalbare technologieën.

Maar met beperkte middelen en capaciteiten kan de Belgische Defensie onmogelijk met al deze elementen rekening houden. Wij zijn derhalve van mening dat de nadruk in de eerste plaats op de volgende prioriteiten moet worden gelegd:

- De concurrentie tussen grootmachten en de mogelijkheid van een oorlog kunnen de Belgische betrokkenheid met zijn bondgenoten in kinetische conflicten van hoge intensiteit vereisen.
- De veiligheids-, politieke, sociaaleconomische en milieusituatie in de MENA-regio vereist wellicht actief crisisbeheer.
- De toenemende aanvallen op de westerse samenlevingen om de polarisatie te vergroten, in het bijzonder via het gebruik van ontwrichtende technologieën en informatieoorlogsvoering, vragen om een versterkte rol van de Belgische Defensie in deze domeinen.
- Het garanderen van de maritieme veiligheid (zeehandel, onderzeese kabels, het uitvoeren van militaire activiteiten alleen of met onze bondgenoten) blijft van vitaal belang voor de Belgische veiligheid en economische welvaart.
- De klimaatcrisis en de toenemende gevolgen ervan zullen een steeds grotere impact hebben op de Belgische veiligheidsomgeving en moeten centraal staan in ons strategisch denken.
- Evenzo zullen ontwrichtende technologieën en hun allesomvattende effecten op ons leven een destabiliserende kracht blijven die door onze tegenstanders zal worden gebruikt om de Belgische Staat en de Belgische samenleving te verzwakken.

Veiligheidsomgeving 2021-2030

Foto: DG StratCom

Verantwoordelijke uitgever: Ludivine Dedonder, Minister van Defensie

Lambermonstraat 8
1000 Brussel

www.defence-institute.be

